AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY

NÁVOD K PROVEDENÍ MÍSTNÍHO ŠETŘENÍ A VYPLŇOVÁNÍ PROTOKOLU O ŠKODÁCH ZPŮSOBENÝCH VLKEM OBECNÝM NA HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘATECH

Vlk obecný je v České republice chráněný podle zákona č. 114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny (v kategorii "kriticky ohrožené druhy"). Vzhledem k vzácnému výskytu tohoto druhu v ČR nelze snižovat jeho stav lovem, a proto škody způsobené vlkem proplácí podle zákona č. 115/2000 Sb. stát. Hradí se škody na zákonem vymezených domestikovaných zvířatech za předpokladu, že byla umístěna v době vzniku škody v uzavřeném objektu nebo elektrickém ohradníku anebo při jejich umístění v době vzniku škody mimo uzavřený objekt nebo elektrický ohradník byla pod přímým dohledem fyzické osoby nebo pasteveckého psa. Klíčové je dodržet zákonem předepsaný postup a škodu nahlásit nejpozději do 48 hodin a do deseti dnů odeslat žádost příslušnému krajskému úřadu.

Protokol o škodách se skládá ze 4 částí, plné znění jednotlivých částí protokolů je k dispozici na webu www.navratvlku.cz v záložce KE STAŽENÍ (https://www.navratvlku.cz/ke-stazeni/):

Část A Lokalita a celkový přehled vyplňuje se na závěr, není nutné vyplnit při místním šetření

Část B Zabezpečení

Část C Hospodářská zvířata – vyplňuje se jako první krok, pro každé usmrcené zvíře zvlášť. U zraněných zvířat se vyplňuje pouze ve zvláštních případech, kdy je nutné situaci zaznamenat. *(Pokud byly v rámci škody usmrceny např. 4 ovce, bude mít tato část 4 samostatné listy).*

Část D Výzkum – vyplňuje se pouze v případech, kdy jsou odebírány vzorky uvedené u jednotlivých zvířat v části C, nebo v případech, kdy jsou na místě dokumentovány další pobytové znaky (stopy, trus, srst, moč, krev apod.) určené pro další výzkum.

Poznámky k vyplňování protokolu:

- Tmavě šedá pole není nutné vyplňovat, řada z nich slouží pouze pro doplnění údajů z výzkumu nebo slouží k upřesnění.
- Vyplněné protokoly v podobě skenu, prosíme, zasílejte na adresu **vlk@nature.cz.** Děkujeme!

MÍSTNÍ ŠETŘENÍ KROK ZA KROKEM

I. Ohledání poškozených zvířat a vyplnění protokolu - části C HOSPODÁŘSKÁ ZVÍŘATA (usmrcená / zraněná)

Tato část protokolu se vyplňuje pro každé usmrcené zvíře zvlášť. Každé usmrcené zvíře má svůj protokol. Úvodní informace slouží k identifikaci usmrcených zvířat či jejich pozůstatků (kadáveru). Vzhledem k jednotlivým krokům je dobré zaškrtávat informace v této části protokolu vždy na místě.

Při ohledání je vhodné **pořídit celkový snímek místa napadení** (např. Obr. 1, 2)**, snímek kořisti** (např. Obr. 7-9)**, detaily napadení a rozsah jednotlivých poranění** (např. Obr. 3-6, 10-11)**,** pokud možno s měřítkem nebo předmětem známé velikosti, aby při dalším šetření bylo jasné, jak je daná věc na fotografii velká.

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 1, 2: Celkové snímky míst napadení (Foto: P. Kuna, P. Kafka)

V případě, že nebude jednoznačně možné definovat jako příčinu úhynu napadení vlkem, je možné přítomnou odbornou osobou provést stažení zvířete z kůže k nalezení perforace kůže a zranění svaloviny. Stažení je však značně časově i fyzicky náročné a mělo by proběhnout po souhlasu vlastníka zvířete. Fotodokumentace se pak provádí před i po stažení kadáveru z kůže.

Pro běžné ohledání si stačí všímat těchto znaků:

- **Zadávení na krku a poranění v oblasti hrdla** (Obr. 3–6) – Pro útok vlka je **typické** zranění v oblasti krku, které může být i obtížně patrné. Dalším typickým znakem jsou perforace kůže způsobené špičáky. Průměr špičáků bývá asi 4 mm a vzdálenost mezi otvory je minimálně 4,5 cm. V některých případech může být **hrdlo i vykousnuté**.

Obr. 3: Kořist vlka s vytrženým kusem hrdla (Foto: T. Krajča); Obr. 4: Vzdálenost mezi tesáky u vlků je zhruba 4,5 cm (Foto: L. Žák)

Obr. 5: Místa prokousnutí kůže na krku (Foto: P. Kuna); Obr. 6: Stopy na krku kořisti nemusí být otevřené rány, ale může se jednat o podlitiny (Foto: L. Žák)

- **Otevřená břišní dutina** (Obr. 7-9) **–** Z otevřené břišní dutiny bývají často **vyjedené vnitřnosti**, žaludek a střeva mohou být vytaženy i několik metrů od kořisti. Pokud je při útoku zabito více zvířat, většina z nich nemusí mít perforované břicho.

Obr. 7: Perforovaná břišní dutina s vyhřeznutými vnitřnostmi u kořisti vlka. (Foto: L. Žák); Obr. 8: Usmrcená koza v den ohledání a vytažené vnitřnosti (Foto: P. Kuna); Obr. 9: Otevření břišní dutiny a vyjedení vnitřností telete (Foto: J. Feřtová)

- **Překousaná žebra** (Obr. 10 a 11) - Často po útoku vlků zůstane pouze hlava, páteř a žebra. Pokud jsou kosti roztahané po okolí, nemusí se už jednat o práci vlka, ale třeba lišek nebo divokých prasat.

Obr.10: Překousaná žebra kořisti vlka (Foto: T. Krajča); Obr.11: Překousaná žebra kořisti vlka (Foto: P. Lumpe)

- **Rány v oblasti třísel, stehen** - Na poškozených zvířatech jsou patrná vnější poranění a otevřené rány. Podobná zranění mohou být způsobena i psy, rozhodující pro původce škody jsou proto spíše výše uvedené znaky.

- **Chybějící části těla a další poranění**

Pokud je přítomna odborná osoba nebo máme k dispozici odběrové pomůcky, je možné odebrat vzorky pro výzkum DNA (více viz III. Výzkum).

II. Zdokumentování stávajícího způsobu zabezpečení a vyplnění protokolu - části B ZABEZPEČENÍ

Další část protokolu se týká ohledání místa škody a zdokumentování stávajícího stavu zabezpečení. Kvůli množství údajů a přesnosti se doporučuje zaškrtávat informace v této části protokolu vždy na místě, a postupně se tak zaměřit na:

- **Nocování** - Zjistit, kde poškozená hospodářská zvířata nocují, zda jsou na noc zaháněna do uzavřeného objektu nebo nocují jinak. Zaznamenat, případně **pořídit fotodokumentaci**.

- **Oplocení -** Všimnout si, zda je oplocení kompletní (úplné oplocení celé pastviny) nebo jen částečné *(např. v nějaké části chybí, nebo jeho část tvoří např. pouze vodní tok)*.
    - Zaznamenat typ oplocení, změřit jeho výšku a ideálně i výšku mezery mezi zemí a oplocením (Obr. 12).
    - U elektrických ohradníků se dotazem u chovatele ujistit, zda byl plot pod napětím v době útoku. Pokud je to možné, změřit napětí nejméně na 4 místech a uvést do protokolu.
    - Zjistit další způsoby ochrany a zaznamenat např. ochranu proti podhrabání, objíždění pastvin a pravidelné kontroly oplocení apod.
    - **Je dobré projít celou pastvinu a oplocení a najít místo, kudy se vlk do ohrady dostal**. **Vlk ohradu ve většině případů nepřeskakuje, ale podlézá nebo se podhrabává** (Obr. 13 a 14). **Uvést tyto nedostatky oplocení do protokolu.** (V těchto místech je možné najít chomáče srsti ve spodní části oplocení, více viz část D Výzkum).
    - **Stav zabezpečení a místa vniknutí je vhodné fotograficky zdokumentovat** (Obr. 15 a 16)**.**

Obr. 12: Štěrbina mezi plotem a zemí u pastviny, kde opakovaně došlo k útokům vlka na ovce. (Foto: J. Jelínková), Obr. 13: Vlk zachycený fotopastí, když podlézal plot na pastvinu s ovcemi (Foto: L. Žák), Obr. 14: Vlk zachycený fotopastí při podlézání oplocení obory (Foto: J. Neudert)

Obr. 15: Detail oplocení, slabé místo – částečně podhrabaný a rozvolněný plot, pro šelmu možnost podlézt (Foto: P. Kuna); Obr. 16: Detail oplocení a místo podhrabání (Foto: P. Lumpe)

- **Pastevečtí psi –** Zaznamenat přítomnost pasteveckých psů. Uvádět pouze pracovní pastevecké psy, nikoli ovčácké. Zjistit jejich přítomnost u stáda v době útoku, uvést plemeno. **Pokud v době útoku u poškozeného stáda přítomní nebyli (byli uvázáni, v kotci nebo mimo dotčenou pastvinu), není třeba dále tuto část vyplňovat, stádo se pak počítá jako nechráněné pasteveckými psy.**

- **Doplňková zabezpečení –** Všimnout si, zda je využíváno i nějakých dalších způsobů zabezpečení a zaznamenat.

- **Doporučení proti dalšímu vzniku škod –** Stručně uvést návrh doporučení proti dalšímu vzniku škod, např. doplnit oplocení pastviny, zabezpečit místa možného podhrabání, mít pastevecké psy přítomné u stáda apod. *(Doporučení pro oplocení viz www.navratvlku.cz.)*

III. Odběr vzorků pro výzkumné analýzy a vyplnění protokolu - části D VÝZKUM (volitelná část)

Tuto část protokolu vyplňujeme pouze v případě odebraných vzorků pro výzkumné účely. **Všechny odebrané vzorky je nutné označit číslem vzorku, datem, místem a souřadnicemi GPS (ideálně obyčejnou tužkou na papír, který přiložíme k vzorku).**
Vzorky srsti a stěry uchováváme v suchu, vzorky trusu a dalších genetických materiálů v mrazu. Sáčky pro uchování vzorků jsou vždy lepší igelitové než mikrotenové.

- **Stěry slin** (Obr. 17) - Stěry se provádí forenzními tyčinkami v místech poranění, nejlépe **v ranách zadávení na okraji otvorů po špičácích**. Pro lepší odběr vzorku je vhodné ránu navlhčit fyziologickým roztokem. Je třeba dbát na to, aby forenzní tyčinka nebyla kontaminována krví kořisti. Stěr se pak vloží do papírového filtru na kávu a usuší. Usušený se vloží do popsaného sáčku se silikagelem. Důležité je doplnit tento odběr co největším množstvím fotografií poranění a detailů.

Obr. 17: Odběr vzorku slin z okolí rány napadeného zvířete. (Foto: L. Žák)

- **Srst** – Srst vlka je téměř nemožné v terénu určit. Chomáče srsti ale mohou uvíznout např. při podlézání **na spodní části oplocení**. Dalšími místy, kde je možné srst nalézt, jsou ležoviska /pelechy (v zimním období vyležená místa ve sněhu, která je možné najít při sledování stopní dráhy). Chlupy jsou šedé, světle hnědé barvy nebo s černými konci. Může se jednat o rovné pesíky dlouhé do 5 cm nebo jemné světle šedé vlníky dlouhé do 5 cm. Pro analýzu DNA je důležité odebírat pouze srst / chlupy s kořenovými cibulkami.
    - Pro fotodokumentaci je vhodné pořídit celkový snímek místa a snímek detailu vzorku s měřítkem.
    - Odběr vzorku se provádí **pinzetou nebo v rukavici**. Chomáč nebo jednotlivé chlupy s cibulkami se pak uloží do popsané obálky se silikagelem.

- **Stopy** (Obr. 18-20) – Okolo kadáverů mohou být v měkkém podkladu (sníh, bláto, písek apod.) viditelné stopy. Stopy vlka vypadají velmi podobně jako stopy velkého psa. Délka stopy se pohybuje kolem 9-11 cm, šířka stopy bývá 7-9 cm. Samotnou stopu vlka je velmi obtížné určit. V terénu charakterizuje vlka spíše stopní dráha. Pro vlka je **typické čárování** (rovná přímá linie stop), kde zadní stopy překrývají přední.
    - Pro fotodokumentaci je vhodné pořídit celkový snímek místa nálezu ještě předtím, než začneme měřit jednotlivé stopy tak, aby byla dobře viditelná stopní dráha. Začátek a konec dráhy označíme bodem v GPS.
    - Pokud potřebujeme přesně dokumentovat stopy – **3x vyfotíme krok** s měříkem, krokem se rozumí tři dvojšlapy, které měříme od paty otisku k patě; a **3x vyfotíme otisk (stopu) s měřítkem**, přičemž stopu měříme bez drápů. Pokud je možné rozlišit otisk přední a zadní tlapy změříme i ty.

Obr. 18: Dvojšlap vlka (vlevo); Obr. 19: Dvojšlap, kdy není vidět jedna stopa v druhé; Obr. 20: Typická, rovná stopní dráha vlka (Foto: T. Krajča)

- **Trus** (Obr. 21) – Velikost trusu odpovídá velikosti trusu většího psa, velikost a tvar ale nejsou vždy stejné. Většinou jde o válečky s průměrem kolem 2,5 cm a délce více než 15 cm. **Trus často obsahuje srst, kusy kostí, spárky,** občas zbytky nestráveného masa, nebo zbytky rostlin. Má **charakteristický zápach**. Vlci zanechávají trus na exponovaných místech (turistické cesty, cyklostezky, lyžařské stopy apod.) a velmi často na křižovatkách cest.
    - Pro fotodokumentaci je vhodné pořídit celkový snímek místa nálezu, snímek vzorku s měřítkem a detail vzorku.
    - Odběr vzorku záleží na čerstvosti trusu:
        - ➔ **čerstvý trus** - malý kousek trusu na DNA analýzu uložíme do kontejneru s lihem a popíšeme obyčejnou tužkou, zbytek trusu na potravní analýzu vložíme do 2 igelitových sáčků (v 1. trus, ve 2. sáček s trusem a popisek tužkou na papíru) a popíšeme.
        - ➔ **starší trus** - uložíme do 2 igelitových sáčků a popíšeme.
        - ➔ **rest** - starý zbytek trusu jen zaznamenáme souřadnicemi GPS.

Obr. 21: Trus vlka složený z kostí a srsti (Foto: T. Krajča); Obr. 22: Krev ve stopách hárající vlčice (Foto: T. Krajča)

- **Moč a krev** (Obr. 22) – Jsou patrné většinou **pouze na sněhu**, často jsou umístěny na viditelných místech (hroudy sněhu, keříky, křižovatky, apod.) v blízkosti stopní dráhy. V období kaňkování vlčic (leden až březen) je možné najít i kapky krve. Podle místa nálezu je možné určit, zda se jedná o psa nebo fenu (pes zvedá zadní nohu).
    - Pro fotodokumentaci je vhodné pořídit celkový snímek místa nálezu, snímek vzorku s měřítkem a detail vzorku.
    - **Vzhledem k malé úspěšnosti výsledků se vzorky zpravidla neodebírají.**

IV. Závěrečné shrnutí, výsledek šetření a vyplnění protokolu - části A LOKALITA A CELKOVÝ PŘEHLED

Tato základní část protokolu slouží k identifikaci poškozeného vlastníka a místa škody. Popisuje původní stav a zahrnuje celkové shrnutí škod. Údaje je možné vyplňovat přímo na místě dle informací poškozeného vlastníka / zástupce nebo je následně dodatečně v klidu dohledat a vyplnit. **Pokud není vyplňování určitých položek opodstatněné, ponechejte položky prázdné (např. IČO a registrační číslo hospodářství není třeba vyplňovat v případě koníčku).**

Pro vyplacení náhrad škod je důležité uvedení závěrečného vyjádření o příčině škody a podpis osoby, která místní šetření provedla.

- **Vyplněné protokoly v podobě skenu, prosíme, zasílejte na adresu vlk@nature.cz. Děkujeme!**

DALŠÍ DŮLEŽITÉ KONTAKTY

Kontakty pro operativní odbornou podporu a pomoc:
Místně příslušné Regionální pracoviště AOPK ČR, kontakty uvedeny na webových stránkách https://www.navratvlku.cz v záložce KONTAKT (https://www.navratvlku.cz/kontakt-pobocka-2/)

Kontaktní osoba pro metodiku, odběr a odevzdání vzorků (ústředí AOPK ČR):
Mgr. Tomáš Krajča, email: **vlk@nature.cz, +420 733 623 584**

Veškeré další informace naleznete na: www.navratvlku.cz

Návod sestavila AOPK ČR ve spolupráci s partnery projektu OWAD (https://owad.fzp.czu.cz) za účelem pomoci dotčeným orgánům ochrany přírody podle zákona č. 115/2000 Sb. při provádění místního šetření po nahlášení útoku vlka na hospodářská zvířata.

OWAD The Wolf Project
Europäische Union. Europäischer Fonds für regionale Entwicklung. Evropská unie. Evropský fond pro regionální rozvoj.
SN CZ Ahoj sousede. Hallo Nachbar. Interreg V A / 2014 – 2020
NATURE CONSERVATION AGENCY OF THE CZECH REPUBLIC